

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

Sadržaj

UVOD	1
I. PODSJEĆANJE NA MEĐUNARODNE I EVROPSKE PORUKE O LJUDSKIM PRAVIMA I (COVID-19) KRIZI	4
UJEDINJENE NACIJE	5
MEĐUNARODNA ORGANIZACIJA RADA (MOR)	8
VIJEĆE EVROPE	11
II. DOSADAŠNJA ISKUSTVA NAM POKAZUJU MJEŠOVITU SLIKU, UKLJUČUJUĆI I NEKA ZABRINJAVAJUĆA NACIONALNA ISKUSTVA, ALI SINDIKATI SE BORE PROTIV TOGA!	15
EKS ZAHTJEVI	15
PRIMJERI RESTRIKTIVNIH MJERA	17
PRIMJERI USPJEŠNIH INTERVENCIJA	29

Uvod

Zbog izbijanja pandemije Covid-19, poduzet je veliki niz vanrednih mjera kako na nivou EU, tako i na nacionalnom nivou, u različitim domenima, a tiču se zaštite javnog zdravlja, ekonomije, a još važnije radnika, njihovih radnih mjesta i prihoda. Izuzetne okolnosti zaista traže izuzetne mjere.

Ali, ograničenja ljudskih prava koje uvode vlade kao da se šire svijetom i Evropom gotovo istom brzinom kao i sam virus¹, dok brojni znakovi već ukazuju da neke vlade koriste krizu Covid-19, kao što je to bio slučaj i sa okvirom ekonomske krize iz 2008. godine da "privremeno" potkopaju i generalno umanje stepen ljudskih prava, a naročito radnička i sindikalna prava. (vidjeti Poglavlje II)

Ovo je neprihvatljivo za EKS, a naročito je važno u vrijeme krize podržati ljudska, uključujući radnička i sindikalna prava, čak ih ojačati naročito u odnosu na ranjive kategorije kao što su starije osobe, žene, mladi, osobe sa invaliditetom, migranti/izbjeglice, ali i u odnosu na sve radnike bez obzira na njihov status (tj. uključujući samozaposlene, nestandardne radnike, slobodnjake i povremeno zaposlene (gig) i radnike koji rade putem platformi). EKS stoga poziva da svaki odgovor međunarodnih, evropskih i nacionalnih nivoa i organa vlasti mora osigurati da poduzete, odnosno predviđene mjere ne krše standarde ljudskih prava, uključujući

¹ Vidjeti takođe [Amnesty International](#) i njihove smjernice 'Evropa na raskršću' sa onim što vlasti trebaju i ne trebaju raditi u odgovoru na pandemiju Covid-19.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

radničkih i sindikalnih prava EKS stoga poziva da svaki odgovor međunarodnih, evropskih i nacionalnih nivoa i organa vlasti mora osigurati da poduzete, odnosno predviđene mjere ne krše standarde ljudskih prava, uključujući radničkih i sindikalnih prava, već da umjesto toga promoviraju sindikate i kolektivno pregovaranje kao učinkovit odgovor na krizu i tokom oporavka.²

Ovaj izvještaj nudi informacije o uticaju takvih mjera na ljudska prava, uključujući sindikalna i radnička prava tokom borbe protiv krize Covid-19. Naročito prati smjernice međunarodnih i evropskih tijela za zaštitu ljudskih prava (UN, MOR i Vijeće Evrope) za osiguranje zaštite naročitih prava (naročitih grupa) u vrijeme krize. Ovaj izvještaj takođe nudi pregled osnovnih principa, u skladu sa međunarodnom i evropskom sudskom praksom predmeta ljudskih prava, koji se moraju naglašavati i poštovati dok vlade razrađuju i usvajaju (hitne) mjere u okviru bilo koje krize, uključujući krize Covid-19. (vidjeti Poglavlje I)

Konačno, jasno je da je budnost ključna za EKS i sve njene članice, kao i u prethodnim hitnim situacijama (sjetite se šta se dešavalo, i šta se i sada dešava, pred početak finansijske/ekonomske krize 2008)³. EKS neprestano dobija informacije o zabrinjavajućem razvoju događaja nanacionalnom nivou dok vlade koriste krizu Covid-19 kao alibi za usvajanje i provedbu (hitnih) mjera koje jasno potkopavaju građanska i politička prava, ali, još više prava radnika i sindikata.⁴ Vlade zaista uvode zakonodavne inicijative u pravcu smanjenja sindikalnih i radničkih prava, te njihove zaštite, naročito u vezi otpuštanja, radnog vremena, minimalnih plata, kolektivnih ugovora i socijalnog dijaloga. Akcije koje provode nacionalni sindikati uz podršku [EKS-a](#) zaustavile su ove napore, za sada, ali i dalje nismo sigurni da neće biti novih pokušaja.

Dodatne informacije se mogu naći na posebno otvorenim internet stranicama EKS-a na kojima se objavljuju izjave EKS-a, izjave evropskih socijalnih partnera, te najvažniji nacionalni bipartitni i tripartitni sporazumi o uticajima virusa korone, te zato pratite posebne dijelove na internet stranicama, '[EKS stanje Covid-19](#)' (uključujući različite izvještaje) i EKS '[Sindikati i koronavirus](#)'.

Ovi (i drugi) izvještaji, redovno ažurirani, su jedino mogući uz ogromnu podršku i koordinaciju svih EKS članica. Hvala Vam na Vašoj solidarnosti!

² Za više informacija o pozitivnoj i ključnoj ulozi socijalnog dijaloga (uključujući kolektivnog pregovaranja) u ublažavanju ekonomskih i socijalnih uticaja ove krize, vidjeti [EKS Covid-19 Izvještaj o "Covid-19 i razvoju situacije sa socijalnim dijalogom"](#).

³ Za više informacija, pogledati između ostalog ETUI Stanje reformi i ETUI publikacije o [ekonomskoj krizi generalno](#), [reformama radnog prava](#) i naročito o [uticaju Preporuka za pojedinačne države Evropskog semestra u oblasti socijalne politike](#).

⁴ Dok Ustavi nekih Država članica obuhvataju mehanizme kojima se omogućava državi da proglasi 'vanredno stanje' ili da dodijeli posebna ovlaštenja specifičnim institucijama, druge Države članice nemaju tu mogućnost u svom pravnom poretku, bilo zbog istorijskih razloga ili zbog institucionalne tradicije. Za pregled odgovora na pandemiju virusa korone u Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Poljskoj i Španiji, vidjeti izvještaj Evropskog parlamenta o '[Vanrednom stanju kao odgovoru na krizu virusa korone: Situacija u određenim Državama članicama](#)'.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Jedno upozorenje, ovaj izvještaj obuhvata dinamičnu situaciju koja se mijenja iz trenutka u trenutak. Stoga ljubazno molimo sve članice da nam dostavljaju informacije o mjerama vezanim za COVID-19, koje su do sada poduzete u Vašim zemljama, tako da i mi možemo ažurirati ovaj izvještaj novim informacijama.

Ovaj izvještaj je prvobitno pripremljen 7. aprila 2020., te je nadopunjen 7. maja kako bi u obzir uzeo razvoj situacije u sljedećim međunarodnim organizacijama i državama: UN, MOR, Vijeće Evrope, Belgija, Poljska i Turska.⁵

Za EKS, ljudska prava, uključujući sindikalna i radnička prava, trebaju biti crvena linija koja se mora poštovati i promovirati u EU i Državama članicama, naročito u vrijeme ove krize sa Covid-19.

Pandemija COVID-19 mogla bi legitimno zahtijevati od Država članica da usvoje radikalne mjere usmjerene na zaštitu javnog zdravlja, ekonomije, radnih mjesta i prihoda. Ali, ove mjere mogu ograničiti individualna prava i slobode ugrađene u ustave Država članica i u međunarodne i evropske instrumente za ljudska prava, kao što su UN Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, MOR konvencije i Konvencija o ljudskim pravima Vijeća Evrope i Evropska socijalna povelja.

Principi

Svi odgovori na krizu moraju poštovati ljudska prava i osigurati poštovanje svih ljudskih prava i vladavine prava, uključujući poštovanje temeljnih principa i prava rada i međunarodnih standarda rada

Predstavnici na visokom nivou i tijela UN-a, MOR-a i Vijeća Evrope podsjećaju da se kriza Covid-19 ne bi smjela koristiti, čak ni privremeno, da se umanje ljudska i socijalna prava, a naročito sindikalna prava. Takve mjere rizikuju da idu protiv temeljnih prava EU i odredbi Ugovora.

Nadalje, EKS podsjeća da je strogo propisano svako odstupanje od ili ograničavanje ljudskih prava. Moraju poštovati samu suštinu

⁵ Uz podršku MKS-PERV prevodilaca, prevodi (ranijih) verzija ovog izvještaja su dostupni na ruskom i srpskom/hrvatskom/bosanskom/crnogorskom jeziku na <https://perc.ituc-csi.org/Informacionnyj-dokument-EKP-prava-cheloveka-i-COVID-19?lang=ru> i <https://perc.ituc-csi.org/EKS-Izvjesje-CC-8Ctaj-Ljudska-prava-i-COVID-19?lang=sh>.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

demokratskih principa i vladavinu prava i mogu se odrediti samo pod veoma jasnim i strogim uslovima, i u ograničenim okolnostima.

Odstupanje od ili ograničavanje ljudskih prava je strogo propisano

Takvo odstupanje od ili ograničavanje:

može se

- *samo primijeniti u vrijeme rata ili druge hitne javne situacije koja prijete životu nacije,*
- *primijeniti samo u svrhu promocije opće dobrobiti u demokratskom društvu,*

treba

- *biti usaglašeno sa obavezama države prema međunarodnom pravu,*
 - *u potpunosti poštovati demokratske principe i vladavinu prava,*
 - *se usvajati/provoditi samo kada je to potrebno,*
 - *se provoditi bez diskriminacije,*
 - *biti specifično usmjereno,*
 - *biti proporcionalno procijenjenom riziku,*
 - *biti privremeno i pod redovnim nadzorom/kontrolom,*
 - *koristiti najmanje nametljiv pristup, te biti*
 - *razrađeno i provođeno uz stalni i intenzivan dijalog sa najreprezentativnijim organizacijama radnika i poslodavaca.*
-

Ovo je neprihvatljivo za EKS, a naročito je važno u vrijeme krize podržati ljudska i sindikalna prava, čak ih ojačati. EKS stoga poziva da svaki odgovor međunarodnih, evropskih i nacionalnih nivoa i organa vlasti mora osigurati da poduzete, odnosno predviđene mjere ne krše standarde ljudskih prava, uključujući radničkih i sindikalnih prava, već da se umjesto toga promoviraju sindikati i kolektivno pregovaranje kao učinkovit odgovor na krizu i tokom oporavka.

I. Podsjećanje na međunarodne i evropske poruke o ljudskim pravima i (Covid-19) krizi

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Ujedinjene nacije

Visoki komesar UN-a za ljudska prava, Michelle Bachelet, bio je kristalno jasan kada je rekao da ljudsko dostojanstvo i prava moraju imati prioritet i biti u centru svih naših odgovora na krizu Covid-19, a ne neka usputna misao. UN Smjernice o 'Covid-19 i ljudskim pravima' su kristalno jasne kada kažu da "poštivanje ljudskih prava širom spektra", uključujući ekonomskih i socijalnih prava, te građanskih i političkih prava, jeste temelj za uspjeh odgovora na problem javnog zdravlja", te da "iako međunarodno pravo dozvoljava hitne mjere u odgovoru na značajne prijetnje, mjere moraju biti proporcionalne procijenjenom riziku, potrebne i provedene bez diskriminacije. To znači postojanje specifične pažnje i dužine trajanja, te primjena najmanje nametljivog pristupa, u mjeri u kojoj je to moguće, za potrebe zaštite javnog zdravlja". Što se tiče proglašenja vanrednog stanja, ovlasti vanrednog stanja moraju se koristiti u legitimne svrhe javnog zdravlja, ne kao osnova da se učutka ili utiša djelovanje boraca za zaštitu ljudskih prava (a ovo naravno uključuje sindikate) ili novinare.

Ovaj poziv Visokog komesara je odjeknuo među 10 UN stručnjaka na visokom nivou (iz različitih oblasti) koji 'pozivaju Države da budu uporne u očuvanju pristupa zasnovanog na ljudskim pravima dok rješavaju pitanje ove pandemije, kako bi pomogli u izgradnji zdravih društava putem vladavine prava i zaštite ljudskih prava.'

UN ekspert o pravu na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja, g. Clément Voule, je 14. aprila pozvao vlade da "odgovori država na prijetnju od Covid-19 ne smiju zaustaviti slobodu okupljanja i udruživanja". Naročito, specijalni izvjestilac bi želio naglasiti deset ključnih principa koji se moraju uzeti u obzir prilikom odgovora u ovoj oblasti:

- Nove zakonske mjere moraju poštovati ljudska prava,
- Prijetnja javnom zdravlju ne smije se koristiti kao izgovor za kršenje prava,
- Demokratija se ne može beskonačno odlagati,
- Osigurati inkluzivno učešće,
- Garancije slobode udruživanja i okupljanja putem interneta,
- Zaštita prava na slobodu udruživanja i okupljanja na radnom mjestu (a okupljanje obuhvata i pravo na štrajk!),
- Sloboda izražavanja se mora osigurati,
- Učešće civilnog društva u multilateralnim institucijama mora se osigurati,
- Međunarodna solidarnost je potrebna, više nego ikada ranije, i ona priprema za buduće implikacije Covid-19 i odgovor na popularne pozive za reforme uključujući pozive i proteste građana za bolje demokratsko upravljanje, jačanje zaštite prava i njihovo uživanje, da se zaustavi štednja, da se smanji nejednakost, da se osigura prelazak na zelene i održive izvore energije.

1. Međunarodni pakt o ekonomskim, kulturnim i socijalnim

Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima jasno propisuje u članu 4. da "(...) u pogledu uživanja ovih prava koje Država obezbjeđuje prema ovom sporazumu, Država može ograničiti ta prava samo zakonom i to u onoj mjeri koja je u saglasnosti sa

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

prirodom ovih prava i isključivo u svrhu unapređenja općeg blagostanja u demokratskom društvu”.

Na primjer, u Općem komentaru na član 7. o ‘pravu na pravedne i povoljne uslove rada’ (uključujući, između ostalog, pravo na pravednu (minimalnu) platu, zdravlje i sigurne uslove rada, Komitet o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, jasno kaže da:

52. Države članice bi se trebale suzdržavati od poduzimanja bilo kojih namjernih regresivnih mjera bez pažljivog razmatranja i opravdanja. Kada Država članica nastoji uvesti regresivne mjere, na primjer, u odgovoru na ekonomsku krizu, mora pokazati da su te mjere privremene, potrebne i nediskriminatorne, te da najmanje poštuju osnovne obaveze. Država članica nikada ne može opravdati regresivne mjere u odnosu na aspekte prava na pravedne i povoljne uslove rada koje su predmet trenutnih ili osnovnih obaveza. Države članice koje se suočavaju značajnim poteškoćama za progresivno ostvarenje tog prava zbog nedostatka nacionalnih resursa imaju obavezu da traže međunarodnu saradnju i pomoć.

Osnovne obaveze iz prethodnog stava u oblasti pravednih i povoljnih uslova sadrže sljedeće:

C. Osnovne obaveze

65. Države članice imaju osnovnu obavezu da osiguraju zadovoljenje, najmanje, minimalnih osnovnih nivoa prava na pravedne i povoljne uslove rada. Specifično, ovo zahtijeva od Država članica da:

- (a) Garantiraju putem zakona uživanje prava bez diskriminacije bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, spol, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovina, rođenje, invalidnost, dob, seksualna orijentacija, rodni identitet, interseksualni status, zdravlje, državljanstvo ili neki drugi status;
- (b) Uvedu sveobuhvatni sistem usmjeren na borbu protiv rodne diskriminacije na radu, uključujući u vezi isplate naknada;
- (c) Utvrde u zakonima i u konsultaciji sa radnicima i poslodavcima, njihovim predstavničkim organizacijama i drugim relevantnim partnerima, minimalne plate koje su nediskriminatorne i od kojih se ne može odstupati, utvrđene na način da su u obzir uzele relevantne ekonomske faktore i indeksirane prema troškovima života, kako bi mogle osigurati dostojanstven život radnika i njihovih porodica;
- (d) Usvoje i provedu u djelo sveobuhvatnu nacionalnu politiku o zaštiti sigurnosti i zdravlja na radu;
- (e) Definiraju i zabrane uznemiravanje, uključujući seksualno uznemiravanje, na radu putem zakona, osiguraju odgovarajuće procedure i mehanizme za žalbe, te propišu krivične sankcije za seksualno uznemiravanje;
- (f) Moraju uvesti i provoditi minimalne standarde u vezi odmora, slobodnog vremena, razumnog ograničenja radnog vremena, plaćenog odmora i praznika.’ [Dodan naglasak]

2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Takođe, [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima](#) propisuje u članu 4. da ‘u vrijeme vanrednog stanja u kojem je ugrožen opstanak naroda i koje je službeno proglašeno, države

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

ugovornice ovoga Pakta mogu, u mjeri koja je strogo određena tim vanrednim prilikama, poduzeti mjere kojim odstupaju od svojih obaveza iz ovoga Pakta, uz uslov da te mjere nisu u suprotnosti s njihovim ostalim obavezama po međunarodnom pravu i da ne povlače za sobom diskriminaciju po osnovu rase, boje kože, spola, jezika, vjere ili socijalnog porijekla’.

Komitet za ljudska prava (HRC), glavno nadzorno tijelo ICCPR je 30. aprila dalo [‘Izjavu o odstupanju od Ugovora u vezi sa pandemijom COVID-19’](#).

Ured UN Visokog komesarijata za ljudska prava (OHCHR) je takođe 27. aprila izdao Smjernice o “Hitnim mjerama i Covid-19” uglavnom u vezi prava iz Međunarodnog pakta o građanskim i političkim slobodama (ICCPR), uključujući slobode udruživanja i okupljanja.

3. **Ostali relevantni UN materijali i smjernice**

U međuvremenu, nekoliko drugih UN tijela je izradilo smjernice i dalo izjave u vezi UN instrumenata za ljudska prava za koje su odgovorni.

- Nezavisni ekspert o dugu i ljudskim pravima dao je dvije izjave o potrebi da ljudska prava budu u centru odgovora na ekonomsku recesiju izazvanu pandemijom COVID-19. Nezavisni ekspert je 20. marta 2020. podsjetio da su [najbolji odgovori na moguću ekonomsku i socijalnu katastrofu uzrokovanu krizom COVID-19 da finansije budu u službi ljudskih prava](#) i da podrže manje bogate uz pomoć smjelih finansijskih pristupa, rekao je danas UN ekspert za ljudska prava. Nezavisni ekspert je 15. aprila 2020. objavio [Napomenu uz smjernice o odgovoru ljudskih prava na ekonomsku recesiju u kontekstu COVID-19](#) (takođe je dostupno na francuskom, španskom i portugalskom jeziku).
- Ured UN Visokog komesarijata za ljudska prava je izdao nekoliko smjernica sa napomenom u vezi **‘Zaštite prava na smještaj** u kontekstu izbijanja pandemije COVID-19’ uključujući o aspektima poput deložacije, zaštite beskućnika, kao i onih koji plaćaju rentu ili hipoteku.
- UN Komitet o **ukidanju diskriminacije nad ženama** (CEDAW) objavio je 21. aprila 2020. svoju izjavu u vezi “Poziva na zajedničku akciju u vrijeme pandemije COVID-19”, podsjećajući između ostalog na specifične smjernice i preporuke iz Konvencije CEDAW-a, kao i na opće OHCHR smjernice o ‘Covid-19 i ženskim ljudskim pravima’ od 15. aprila 2020.
- UN Komisija za ljudska prava je 30. aprila izdala [nove smjernice](#) navodeći ključne akcije u različitim oblastima, uključujući u oblasti rada i prihoda u svrhu borbe protiv rizika sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom tokom pandemije COVID-19, a među ključnim akcijama koje mogu poduzeti Države članice su one koje osiguravaju finansijsku pomoć osobama sa invaliditetom, uključujući samozaposlenim, onima bez prihoda ili sa smanjenim prihodima, te povećavanje pomoći. Ovo se nastavlja na [Zajedničku izjavu o “Osobama sa invaliditetom i COVID-19”](#) predsjedavajućeg Komiteta Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, u ime Komiteta o pravima osoba sa invaliditetom i Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o invaliditetu i dostupnosti.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Međunarodna organizacija rada (MOR)

Nadzorna tijela MOR-a su se više puta morala proglasiti nadležnim za primjenu standarda u situaciji krize/odnosno vanrednog stanja.

1. Komitet za slobodu udruživanja (KSU)

Komitet za slobodu udruživanja (KSU), tripartitno tijelo sa zadatkom ispitivanja žalbi u kojima se tvrdi da je došlo do kršenja principa slobode udruživanja, ima veliku bazu odluka o potrebi usaglašavanja programa strukturalnih usaglašavanja, naročito u vezi poštivanja struktura kolektivnog pregovaranja i postignutih sporazuma. Za KSU, temeljni princip zahtijeva da bilo koja restriktivna mjera u vrijeme krize, “treba biti donesena kao izuzetna mjera, te samo u mjeri u kojoj je potrebna, bez produžavanja razumnog perioda trajanja, te mora biti praćena odgovarajućim mjerama zaštite životnog standarda radnika”. Komitet takođe podsjeća da mjere donesene s ciljem suočavanja sa izuzetnim okolnostima trebaju biti privremene po svojoj prirodi, te da u obzir moraju uzeti teške negativne posljedice na uslove rada, zapošljavanja, a naročito na ranjive kategorije radnika. Takođe je naglašena važnost, u kontekstu ekonomske krize, “očuvanja stalnog i intenzivnog dijaloga sa najreprezentativnijim organizacijama radnika i poslodavaca” naročito u procesu usvajanja zakona, koji mogu uticati na radnička prava, uključujući i onih koji za cilj imaju ublažavanje težine krizne situacije. (MOR, KSU Pregled odluka, 2018, stav 1434., 1437., 1456., 1461., 1463. i 1546.)

2. Komitet eksperata o primjeni konvencija i preporuka (CEACR)

Takođe, **Komitet eksperata o primjeni konvencija i preporuka (CEACR)** usvojio je izjavu u kontekstu tadašnje globalne finansijske krize u kojoj je naglasio važnost uloge međunarodnih standarda rada tokom krize, te je naglasio da se kriza ne smije koristiti kao izgovor za umanjivanje standarda. Nadalje, dao je opću napomenu o primjeni MOR specijalnih standarda obezbjeđenja u kojem je naglasio potrebu izbjegavanja rizika od socijalne regresije. CEACR je takođe naglasio da u takvim nezabilježenim okolnostima, vlade moraju upravljati vrtoglavim nivoima budžetskih deficita na takav način da ne ugrožavaju socijalne garancije stanovništva, te da mjere koje poduzimaju vlade s ciljem spašavanja privatnih pružalaca usluga ne smiju ići na teret rezanja resursa dostupnih za sisteme javne socijalne zaštite (MOR, 2009., stav 68. ff.).

3. Ostali relevantni materijali MOR-a

Treba takođe podsjetiti da je MOR tokom 2009. s ciljem oporavka od krize usvojio Globalni pakt o radnim mjestima, u kojem predlaže balansirani i integrisani niz mjera koje zemlje mogu usvojiti, kako u sferi ekonomije tako i u sferi socijalne zaštite, kako bi riješili krizu, od kojih su mnoge još uvijek ili će biti još relevantnije za borbu protiv (posljedica) krize Covid-19.

Što se tiče krize Covid-19, naročito se moraju uzeti u obzir sljedeće novije MOR smjernice i dokumenti:

- U izvještaju od 23. marta o “MOR standardima i Covid-19 (virus korone)”, MOR je na jednom mjestu naveo odredbe međunarodnih standarda rada, koje su relevantne za širenje pandemije COVID19 u vezi sigurnosti i zdravlja, ugovora o radu, zaštite specifičnih kategorija radnika (uključujući medicinskih sestara/tehničara, radnika u

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

domaćinstvu, radnika migranata, moreplovaca ili ribara, za koje znamo da su ugroženi u postojećem kontekstu), nediskriminacije i jednakosti, socijalne zaštite ili zaštite zapošljavanja i naravno sindikalnih prava uključujući kolektivnog pregovaranja. Ključna poruka je da svi odgovori na krizu moraju osigurati poštivanje svih ljudskih prava i vladavine prava, uključujući poštivanje temeljnih principa i prava na radu i međunarodnih standarda rada. Posebno su podsjetili na nedavno usvojenu Preporuku o zapošljavanju i dostojanstvenom radu i otpornosti iz 2017. (br. 205) koja navodi strateški pristup odgovoru na krizu, uključujući usvajanje višestrukog pristupa u fazama kojim će se provoditi usaglašene i sveobuhvatne strategije s ciljem olakšavanja oporavka i jačanja otpornosti (u različitim oblastima, poput zapošljavanja/stvaranja prihoda, socijalne zaštite, zakona o radu, institucija tržišta rada, socijalnog dijaloga (uključujući izgradnje kapaciteta) i posebnih grupa poput izbjeglica i radnika migranata.

- Zajednička izjava Službenika specijalnog tripartitnog komiteta za Konvenciju o radu pomoraca (KRP, 2006.), koja zastupa **pomorce**, vlasnike brodova i vlade, poziva Države članice MOR-a (uključujući Države koje osiguravaju rad i luke i zastave državnih organa) da se prema pomorcima odnose kao prema 'ključnim radnicima' i da ih izuzmu od ograničenja na putovanja tokom pandemije COVID-19" i "da urade sve što mogu da omoguće dostavu neophodnih medicinskih roba, goriva, vode, rezervnih dijelova i usluga do brodova".
- MOR i UNICEF su 30. marta, uz pomoć UN Žena, formilirali neke smjernice kojim pozivaju poslodavce (organizacije) da uzmu u obzir uticaj svojih odluka na **porodice radnika**. Ovaj poziv se takođe veže za potrebu da se unapređena socijalna zaštita stavi na vrh prioriteta, kadgod i gdje god je to moguće, te da se osigura dodatna podrška, naročito onima sa malim prihodima.

Slijede preliminarne smjernice za poslodavce, zajedno sa primjerima:

- Pratite dobre prakse dok provodite politike zasnovane na socijalnom dijalogu, nacionalnim zakonima o radu i međunarodnim standardima rada. Osigurajte da su mjere podrške na radnom mjestu dostupne svima, bez diskriminacije, te da radnici znaju, razumiju, te da ih mogu koristiti bez nelagode,
- Pratite i slijedite savjet državnih organa, od lokalnog do državnog nivoa, te upoznajte zaposlene sa svim informacijama,
- Borite se protiv diskriminacije i društvene stigme na radnom mjestu tako što ćete osigurati mjere podrške za sve, bez diskriminacije, uz uspostavljanje mehanizama za sigurno prijavljivanje slučajeva uz garancije anonimnosti i organiziranja obuke za sve,
- Organizirajte uslove rada koji su povoljni za potrebe porodica, u skladu sa, između ostalog, MOR Konvencijom broj 156 o Odgovornostima radnika sa porodicom (1981.), tako što ćete osigurati povoljne uslove rada i, ako to nije moguće, druge oblike podrške zaposlenim roditeljima, poput pomoći za brigu o djeci,
- Spriječite i rješavajte probleme rizika jačanjem mjera za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu, uključujući davanjem smjernica i organiziranjem obuke o

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

zaštiti i sigurnosti na radu i higijenskim uslovima, pozivajući radnike da traže odgovarajuću ljekarsku njegu, te bolju podršku radnicima da se izbore sa stresom,

- Podržite vladine mjere socijalne zaštite u skladu sa [MOR Preporukom br. 202 o osnovama socijalne zaštite](#). Ovo može obuhvatiti i subvencije za radnike da dobiju pristup zdravstvenom osiguranju, osiguranju od nezaposlenosti i spriječenosti za rad zbog invaliditeta, porodiljskoj zaštiti, i treba se proširiti na radnike u neformalnoj ekonomiji,
- Takođe trebate koristiti MOR i SZO zajednički priručnik o [Zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu u vrijeme vanredne situacije sa javnim zdravljem: Priručnik za zaštitu zdravstvenih i radnika na liniji odbrane](#) kako bi osigurali punu zaštitu radnika koji sada, na prvoj liniji odbrane, spašavaju živote. Priručnik takođe ima za cilj da pomogne organizacijama da se bolje pripreme i odgovore na izbijanje zaraznih bolesti i drugih vanrednih situacija u javnom zdravlju.
- MOR je takođe uspostavio sistem praćenja, koji se redovno ažurira, da se provjerava kako [Države članice MOR-a odgovaraju na ovu krizu](#) a naročito u svijetu rada uzrokovanu pandemijom COVID-19. Time se osigurava ogromna količina informacija o oblasti zaštite radnika, te ulozi koju ima socijalni dijalog odnosno odvojene sindikalne i aktivnosti poslodavaca.
- U pisanim izjavama za Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetsku banku (SB), od sredine aprila, [generalni direktor MOR-a, Guy Ryder, poziva MMF i SB](#) da usmjere svoje odgovore na osiguranje trenutnih olakšica radnicima i preduzećima kako bi zaštitili preduzeća i sredstva za život, te da prioritetno obrate pažnju na nezaštićene radnike i one u neformalnoj ekonomiji, te da osiguraju da politički odgovor u potpunosti *'koristi socijalni dijalog između vlada i organizacija radnika i poslodavaca, koji je do sada dokazao da nudi učinkovita, praktična i ravnopravna rješenja za tip izazova sa kojim se sada suočava svijet rada'*.

Na sličan način **socijalni partneri u okviru MOR-a** već su reagirali. U **zajedničkoj izjavi, MKS i MOP** pozivaju na hitno djelovanje u, između ostalog, sljedećim ključnim oblastima:

- Osigurati kontinuitet poslovanja, sigurnost prihoda i solidarnost kako bi spriječili širenje virusa, zaštitili živote i sredstva za život, te izgradili otporne ekonomije i društva.
- Važna uloga koju socijalni dijalog i socijalni partneri imaju i kontrola virusa na radnom mjestu i šire, ali i da se izbjegne masovan gubitak radnih mjesta, kratkoročno i srednjoročno.
- Osigurati koordinaciju i povezanost politika, s tim da se mora voditi računa o potrebi zaštite zaposlenosti i prihoda putem jačanja mjera socijalne zaštite tokom borbe protiv pandemije, kao i tokom postavljanja temelja za zapošljavanje i ekonomske uslove potrebnih za oporavak.
- Osigurati snažne i funkcionalne zdravstvene sisteme, a vlade pozvati da u te svrhe iskoriste sva raspoloživa sredstva.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Isto tako, **MOR Biro za radničke aktivnosti (ACTRAV)** pripremio je napomenu [“COVID-19: koja je uloga radničkih organizacija?”](#) naglašavajući važnost MOR Preporuke br. 205 o zapošljavanju i dostojanstvenom radu za mir i otpornost (R205) (vidjeti gore) kao učinkovitim instrumentu za vlade, organizacije poslodavaca i radnika za rješavanje pandemije virusa korone (COVID-19).

Vijeće Evrope

Dunja Mijatović, Komesar Vijeća Evrope za ljudska prava pozvala je 26. marta na “poštivanje ljudskih prava i da budemo jedinstveni u borbi protiv pandemije virusa korone.” Iako uvažavajući da “je neophodno odgovoriti na nezabilježen izazov sa kojim se suočavamo. U isto vrijeme, jasno je da se uživanje ljudskih prava našlo na udaru pandemije i mjera donesenih u vezi borbe protiv pandemije. Pravo na zdravlje, širi okvir ekonomskih i socijalnih prava, te građanskih i političkih sloboda, veoma se relevantni u sadašnjem kontekstu. Ključno je stoga da organi vlasti poduzmu mjere koje neće rezultirati diskriminacijom i koje moraju biti proporcionalne cilju koji se želi ostvariti.”

1. Evropska konvencija o ljudskim pravima

Kada govorimo naročito o **Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima**, ona dozvoljava ‘vladama Država članica, u izuzetnim okolnostima, mogućnost odstupanja, na privremenoj i ograničenoj osnovi, te pod nadzorom, od obaveza osiguranja određenih prava i sloboda iz Konvencije. Na korištenje ove odredbe se primjenjuju sljedeći procesni i materijalni uslovi (član 15. EKLJP koji propisuje odstupanje u vrijeme vanredne situacije):

- pravo na odstupanje od obaveza se može iskoristiti samo u slučaju rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije.
- država može poduzeti mjere koje odstupaju od njenih obaveza iz Konvencije samo u mjeri koju zahtijeva hitnost situacije.
- odstupanje ne smije biti u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
- Određena konvencijska prava ne dozvoljavaju odstupanja: član 15., stav 2 stoga zabranjuje odstupanje u vezi poštivanja prava na život, osim u kontekstu zakonitih ratnih postupaka, zabrane mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zabrane ropstva ili ropske zavisnosti, te pravila “nema kazne izvan zakona”; slično, ne može biti odstupanja od člana 1. Protokola broj 6 (ukidanje smrtne kazne u vrijeme mira) uz Konvenciju, člana 1. Protokola broj 13 (ukidanje smrtne kazne u svim okolnostima) uz Konvenciju i člana 4. (pravo da se ne bude suđen ili kažnjen dva puta po istom predmetu) Protokola broj 7. uz Konvenciju;
- na kraju, na procesnom nivou, Država koja koristi pravo odstupanja mora u potpunosti obavijestiti o tome Generalnog sekretara Vijeća Evrope.⁶

⁶ Za više detalja, pogledajte Smjernice za član 15. ESLJP ‘[Odstupanje u vanrednim situacijama](#)’ (za verziju na francuskom, otvorite [ovdje](#)).

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Prema ELDH (Evropsko udruženje pravika za demokratiju i svjetska ljudska prava, Evropski pravnici za radničke mreže, Koordinacioni komitet) i ELW (Evropski pravnici za radničke mreže), obavještenje o namjeri odstupanja od odredbi iz EKLJP su između ostalog dostavili generalnom sekretaru Vijeća Evrope Latvija, Rumunija, Armenija, Moldavija, Estonija, Gruzija, Albanija, Sjeverna Makedonija i Srbija. Ovo je do sada nezabilježen broj odstupanja uzrokovan pandemijom COVID-19.⁷

Krajem marta, generalni sekretar Vijeća Evrope je donijela [novi paket sa alatima za vlade širom Evrope o garancijama za poštovanje ljudskih prava, demokratije i vladavine prava tokom](#) tokom krize COVID-19, kojim se osigurava da su mjere poduzete u državama članicama tokom trenutne krize proporcionalne prijetnji od širenja virusa i da su vremenski ograničene. Paket sa alatima pokriva nekoliko ključnih oblasti, među kojima su 1) odstupanja od Evropske konvencije o ljudskim pravima u vanrednim okolnostima, 2) poštovanje vladavine prava i demokratskih principa u vanrednim okolnostima, uključujući sužavanje obima i trajanja vanrednih mjera, i 3) standardi temeljnih ljudskih prava uključujući slobode izražavanja, zaštite privatnosti i podataka, zaštite ranjivih grupa od diskriminacije i pravo na obrazovanje. Novi paket sa alatima prati ažurirana verzija **besplatnog kursa na internetu o “Uvodu u Evropsku konvenciju o ljudskim pravima”**, petosatni interaktivni kurs namijenjen profesionalcima, javnim organima, civilnom društvu i studentima.

2. Evropska socijalna povelja

U odnosu na **Evropsku socijalnu povelju (ESP)**, član 30. i 31. (te slično član G iz ESP (revidirane) iz 1996. propisuju između ostalog sljedeće:

Član 30. – Odstupanja u vrijeme rata ili javne opasnosti

- 1) u vrijeme rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka Ugovorna strana može poduzeti mjere kojima odstupaju od svojih obaveza, iz ove Povelje, u mjeri koju zahtijeva hitnost situacije, pod uslovom da te mjere nisu u neskladu sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu. (...)

Član 31. – Ograničenja

- 1) Prava i principi propisani u Dijelu I, kada se učinkovito provedu u djelo, i njihovo učinkovito uživanje, propisano u Dijelu II, ne smiju biti predmet ograničenja ili sužavanja koja nisu tačno navedena u tim dijelovima, izuzev onih propisanih zakonom i koji su potrebni u demokratskom društvu u svrhu zaštite prava i sloboda drugih ili zaštite javnog interesa, nacionalne sigurnosti, javnog zdravlja ili morala.
- 2) Ograničenja dozvoljena ovom Poveljom u vezi prava i obaveza iz Povelje ne smiju se koristiti u druge svrhe izuzev one zbog koje je propisana.

⁷ ELDH i ELW, [Deklaracija evropskih pravika u povodu 1. maja: Politike borbe protiv Covid-19 prijete radničkim pravima](#), 29. april 2020.

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

I Predsjednik Evropskog komiteta za socijalna prava (EKSP), glavnog nadzornog tijela Evropske socijalne povelje, bio je jasan kada je u martu donio svoje Zaključke za 2019. (u odnosu na prava garantirana ESP mladim, porodicama i radnicima migrantima) da “je kriza COVID-19 brutalan podsjetnik važnosti trajnog napretka u uživanju socijalnih prava. Ključno je da se Evropska socijalna povelja, takođe poznata kao Socijalni Ustav Evrope, treba koristiti za oblikovanje i analizu odluka donesenih tokom krize COVID-19. Povelja služi kao ključni instrument država koje moraju osigurati da njihovi odgovori na pandemiju Covid-19 poštuju ljudska prava – kratkoročno i dugoročno.”

Moglo bi biti više nego odgovarajuće da se u ovom kontekstu podsjetimo na (opću) sudsku praksu EKSP u vezi mjera (štednje) koje su donesene nakon ekonomske krize 2008.

I u okviru izvještavanja i procedura kolektivnih žalbi, EKSP je izrazio svoje stav u vezi zaštite socijalnih prava u vrijeme ekonomske krize. U općem uvodu Zaključaka za 2009⁸, EKSP kaže da je provedba socijalnih prava garantiranih u Povelji stekla veliku važnost u kontekstu globalne ekonomske krize:

“Teška finansijska i ekonomska kriza koja je izbila 2008. i 2009. godine već je imala teške implikacije na socijalna prava, naročito one u vezi tematske grupe odredbi ‘Zdravlje, socijalna sigurnost i zaštita’ [...]. Sve veći nivoi nezaposlenosti predstavljaju izazov za socijalnu sigurnost i sisteme socijalne pomoći, kako se povećava broj korisnika a [...] prihodi padaju. [K]omitet podsjeća da su, prema Povelji, Države potpisnice pristale da će koristiti sva raspoloživa sredstva u svrhu kreiranja uslova za, između ostalog, učinkovito uživanje prava na zdravlje, prava na socijalnu sigurnost, prava na socijalnu i ljekarsku pomoć, te prava na naknade od službe za socijalni rad. Na osnovu ovoga, Komitet smatra da ekonomska kriza ne bi trebala imati za posljedicu smanjenje zaštite prava iz Povelje. Stoga, vlade imaju obavezu da poduzmu sve potrebne mjere kako bi osigurale da su učinkovito zaštićena sva prava iz Povelje u vrijeme kada korisnici najviše trebaju zaštitu.”

U svojoj odluci o osnovanosti grčke kolektivne žalbe o “štednji”, broj 111/2014, EKSP⁹ navodi između ostalog:

83. Komitet podsjeća da član 31. zaista nudi mogućnost Državama da ograniče prava iz Povelje. Zbog težine posljedica ograničenja ovih prava, naročito u vezi najugroženijih članova društva, član 31. propisuje specifične preduslove za primjenu tih ograničenja. Nadalje, kao izuzetak samo u ekstremnim okolnostima, ograničenja iz člana 31. moraju se tumačiti veoma usko. Restriktivne mjere moraju biti jasno zasnovane u zakonu, tj. domaći zakonodavac ih mora dogovoriti, a mjere moraju ostvarivati jedan od legitimnih ciljeva iz člana 31., stav 1. Osim toga, restriktivne mjere moraju biti “neophodne u demokratskom društvu”, moraju biti usvojene samo u okviru odgovora na “hitne socijalne potrebe” (Zaključci XIII-1, Nizozemska, član 6., stav 4., takođe vidjeti Evropska konfederacija policije (EuroCOP) v. Irske, Žalba br. 83/2012, odluka o osnovanosti od 2. decembra 2013., stav 207.

⁸ Zaključci za 2009.: Opći uvod, <http://hudoc.esc.coe.int/eng>.

⁹ EKSP Odluka o osnovanosti, Opća konfederacija radnika Grčke (GSEE) v. Grčke, Žalba br. 111/2014, donesena 23. marta 2017.

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

85. Dok je, u demokratskom društvu, princip da zakonodavac legitimizira i definira javni interes uspostavljanjem pravednog balansa između potreba svih članova društva, te dok iz ugla Povelje ima mogućnost slobodne procjene da to učini, to ne znači da zakonodavac ne podliježe ograničenjima prilikom donošenja odluka. Prema međunarodnom javnom pravu, Države koje su ratificirale ugovore o ljudskim pravima, kao što je Povelja iz 1961. godine moraju poštovati obaveze iz Povelje, uključujući i kada definiraju javni interes. Preciznije, ne može se odstupati od obaveza bez osiguranja potrebnih garancija nivoa zaštite, koji su adekvatni za ostvarenje osnovnih socijalnih potreba. Stoga je obaveza nacionalnog zakonodavca da napravi balans između potreba javnog interesa, uz imperativ da adekvatno zaštiti socijalna prava.

87. Ipak, Komitet smatra da se Države ne mogu lišavati svojih obaveza, prebacivanjem svojih ovlasti na vanjske institucije da definiraju šta je u javnom interesu (vidjeti *mutatis mutandis* IKA-ETAM v. Grčke, Žalba br. 76/2012, op.cit., stav 50-52.). Transpozicijom restriktivnih mjera u nacionalno pravo, pravni akti moraju osigurati proporcionalnost između ciljeva koji se žele ostvariti i njihovih negativnih posljedica na uživanje socijalnih prava. S tim u vezi, čak i u izuzetnim okolnostima usvojene restriktivne mjere moraju biti odgovarajuće za postizanje cilja koji se želi ostvariti, ne mogu izlaziti izvan okvira onoga što je potrebno za ostvarenje tih ciljeva, te se mogu primijeniti samo u svrhu zbog koje se usvojene i moraju održati nivo zaštite, koja je potrebna.

U [izjavi o tumačenju](#) koja je objavljena 22. aprila u vezi **prava na zaštitu zdravlja (član 11. Evropske socijalne povelje)** u vrijeme pandemije, EKSP je podržao nekoliko mjera koje su usvojile države u odgovoru na COVID-19 (kao što je testiranje i praćenje kontakata, fizička udaljenost i samoizolacija, osiguranje adekvatnih maski i dezinfektanata, te nametanje mjera karantina i 'zatvaranja'). Ipak, upozorava da sve takve mjere moraju biti pripremljene i provedene na način koji odgovara trenutnom stepenu naučnog saznanja, ali još važnije u skladu sa relevantnim standardima ljudskih prava. EKSP takođe ukazuje na niz drugih socijalnih ljudskih prava koja su pogođena pandemijom, uključujući pravo na zdravlje i sigurnost na radu ili prava djece i starijih osoba, na koje vlasti moraju obratiti pažnju. **EKSP takođe predviđa da će ponuditi dalje smjernice državama o hitnim socijalnim pravima u odgovoru na COVID-19 na posebno pripremljenoj internet stranici o "[Socijalnim pravima u vrijeme pandemije: Covid-19 i Evropska socijalna povelja](#)".** Nadalje, **takođe će pažljivo provjeravati akcije koje države poduzimaju u okviru odgovora na pandemiju u smislu obaveze zaštite socijalnih prava.** EKS redovno obavještava EKSP o otkrivenim slučajevima kršenja ljudskih, radničkih i sindikalnih prava, naročito putem dostavljanja (dopunjenog) ovog i drugih [EKS Covid-19 Izvještaja](#).

Takođe se trebamo podsjetiti na posebnu napomenu Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara za migracije i izbjeglice Vijeća Evrope, pripremljenu u saradnji sa EU Agencijom za temeljna prava (FRA) o mjerama zaštite glavnih temeljnih prava izbjeglica, tražilaca azila i migranata na vanjskim granicama Država članica, a koje imaju za cilj podršku Državama članicama EU i Vijeća Evrope da izvrše svoje obaveze prilikom poduzimanja zaštitnih mjera, uključujući da stave pod kontrolu širenje Covid-19 virusa, te odgovore na pitanja vezana za javni red i mir, javno zdravlje ili druge izazove po nacionalnu sigurnost.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

3. Ostali relevantni materijali i smjernice Vijeća Evrope

U međuvremenu, nekoliko drugih tijela Vijeća Evrope je izradilo smjernice i dalo izjave u vezi instrumenata za ljudska prava Vijeća Evrope, za koje su odgovorni¹⁰.

- U [zajedničkoj izjavi](#) od 28. aprila, predsjedavajuća Komiteta Vijeća Evrope za "Konvenciju 108" o zaštiti podataka, Alessandra Pierucci, i komesar za zaštitu podataka Vijeća Evrope, Jean-Philippe Walter, upozorili su na **moгуća neželjena dejstva programa za digitalno praćenje kontakata** koji se koristi u borbi protiv pandemije COVID-19, te pozivaju na upotrebu adekvatnih mjera zaštite kako bi se spriječili rizici za lične podatke i privatnost. Ova izjava je uslijedila nakon prve [Zajedničke deklaracije o pravu na zaštitu podataka u kontekstu pandemije COVID-19](#), koja je donesena 30. marta.

Evropska unija

U [izjavi](#) od 5. maja 2020., **EU Visoki predstavnik za ljudska prava Josep Borrell, naglašava da u vrijeme pandemije virusa korone** 'poštivanje svih ljudskih prava mora ostati u središtu borbe protiv pandemije i podrške za globalni oporavak' i da je potrebno rješavati teške negativne uticaje krize na ekonomska i socijalna prava. Podsjeća takođe da se '*pandemija virusa korone ne bi trebala koristiti kao izgovor da se ograničava demokratski i građanski prostor, poštivanje vladavine prava i međunarodnih obaveza, niti da se uskrati sloboda izražavanja, sloboda medija i pristup informacijama, na internetu i izvan interneta. Mjere se ne bi smjele koristiti da ograniče rad branilaca ljudskih prava, novinara, medijskih radnika i organizacija civilnog društva. Digitalne tehnologije koje posjeduju potencijal da pomognu u suzbijanju pandemije trebaju se koristiti uz puno 'poštivanje ljudskih prava, uključujući prava na privatnost'* kao i da '*Evropska unija mora uvažiti činjenicu da je uloga civilnog društva i branilaca ljudskih prava toliko važna da se mora koristiti da pozove na solidarnost, osigura podrška onima koji su najteže pogođeni, da odbrani ljudska prava, temeljne slobode i demokratski prostor, te da poboljša stepen odgovornosti.*' Takođe je naveo će Evropska unija promovirati koordinaciju na svim relevantnim multilateralnim forumima, uključujući u svom radu sa UN-om, SZO, Vijećem Evrope, OSCE i drugim regionalnim organizacijama.

II. Dosadašnja iskustva nam pokazuju mješovitu sliku, uključujući i neka zabrinjavajuća nacionalna iskustva, ali sindikati se bore protiv toga!

EKS zahtjevi

EKS je dobio obavještenje da je na žalost u nekoliko država bilo pokušaja da se ljudska prava, naročito radnička i sindikalna prava gurnu u stranu pod izgovorom uvođenja hitnih mjera na pandemiju Covid-19, te na osnovu očuvanja i ponovnog pokretanja ekonomske aktivnosti. Ali, te mjere će takođe povećati i nejednakosti, a teret pandemije prebaciti na radnike, uključujući najugroženije kategorije, te one koji već sada rade u nesigurnim uslovima, ali i građane generalno.

¹⁰ Ažurirani podaci se mogu naći ako otvorite [ovdje](#).

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

Vlade zaista pokreću zakonodavne inicijative usmjerene na smanjenje sindikalnih i radničkih prava i zaštite, naročito u vezi sa otpuštanjem, radnim vremenom, minimalnim platama, kolektivnim ugovorima i socijalnim dijalogom. Akcije nacionalnih sindikata uz podršku EKS-a su zaustavile ove pokušaje, za sada, ali još uvijek nismo sigurni da neće biti novih. Iz tog razloga se [EKS](#) obratio 30. marta svim EU institucijama, tražeći između ostalog da:

- se Države članice suzdrže od bilo koje inicijative usmjerene na smanjenje plata, prava i zaštite radnika, ili urušavanja socijalnog dijaloga,
- Države članice hitno donesu mjere vezane za skraćeno radno vrijeme i dogovor o naknadama, koje će se odnositi na sve kategorije radnika, uključujući i nestandardne/samozaposlene/na nesigurnim radnim mjestima/neprijavljene radnike – te na sva preduzeća, svih veličina i u svim sektorima.
- Države članice osiguraju pristup naknadama za nezaposlene bez uslovljavanja ili perioda čekanja, produže period plaćenog bolovanja, prošire zaštitu na sve radnike i povećaju nivo naknade za prihode.
- Evropska komisija hitno uspostavi Evropski plan za reosiguranje od nezaposlenosti (SURE) kojim bi se interveniralo ne samo kao podrška sistemima nezaposlenosti, već naročito dogovorima o kraćem radnom vremenu i naknadama za prihode, koji bi omogućili uvođenje takvih mjera, te da one budu operativne i dostupne u svim državama članicama.
- Evropsko vijeće, Eurogrupa i Evropska komisija osiguraju da takav evropski plan ima dovoljnu finansijsku podršku, putem uspostave instrumenta za zajednički dug.
- ECB, sve EU i nacionalne finansijske institucije, Evropska komisija i Države članice da propišu jasne uslove za sve tipove finansiranja preduzeća, bankarskog i finansijskog sektora i usluga od općeg interesa: nema otpuštanja radnika, nema smanjenja plata i prava, nema raspodjele dividendi korisnicima javnog finansiranja.

U Izjavi od 22. aprila, [EKS](#) i više od 50 (M)NVOs pozvali su na **‘Evropu koja brine o svima – tokom pandemije COVID-19 i šire’** a naročito evropske donosioce odluka da se okupe, preko granica, te da pokažu hrabrost i viziju kako bi Evropu vratili na put održive budućnosti; budućnost otpornih demokratija izgrađenih na ljudskom dostojanstvu, slobodi, demokratiji, jednakosti, ljudskim pravima i vladavini prava. Od Evropske unije se traži da između ostalog poduzme mjere da:

- Osigura da restriktivne hitne mjere služe samo u svrhu borbe protiv pandemije, da su vremenski ograničene, usaglašene sa vladavinom prava i temeljnim vrijednostima EU. Paralelno, mora se održati nivo dijaloga sa, te podrška organiziranom civilnom društvu,
- Osigura garancije da upotreba digitalnih tehnologija, uključujući programa i vještačke inteligencije, koje prate širenje virusa i ponašanje ljudi bude zakonita, etična, te isključivo privremena. Privatnim preduzećima se ne smije dozvoliti pristup ovim podacima u komercijalne svrhe,
- Zaustavi eru štednje u Evropi, te da radi na makroekonomskom okviru kojem će prioritet biti borba protiv nejednakosti, da ulaže u ljudsku dobrobit i očuvanje i zaštitu

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

prirode koja nam osigurava život. Poreski bogata preduzeća i pojedinci trebaju pomoći da se plate troškovi paketa za spašavanje i oporavak, i

- Ojača radnička prava, osigura zaposlenost, podršku prihodima građana, te da uvede mjere za zaštitu onih koji su izostavljeni sa tržišta rada. Mjere trebaju riješiti ovu situaciju u Evropi i partnerskim državama EU, te naročito trebaju uzeti u obzir zdravlje radnika, njegovatelja, onih na neizvjesnim radnim mjestima, gdje dominiraju žene.

Primjeri restriktivnih mjera

Neki primjeri u oblasti radničkih i sindikalnih prava:

- **Hrvatska:** Ministarstvo rada i penzionog sistema Hrvatske je sredinom marta, bez obavještanja, da ne pominjemo konsultacija sa sindikatima, radilo na nacrtu Zakona o uređivanju radnih odnosa u okolnostima epidemije COVID-19, kojim bi se uvele neke značajne promjene u temeljnim socijalnim pravima, koje su trenutno sastavni dio Zakona o radu Hrvatske.

Zakon bi između ostalog “**privremeno**“:

- Omogućio poslodavcima da smanje plate na osnovu podzakonskih akata preduzeća do nivoa minimalne plate, i ukinu radnička prava na jednokratnu materijalnu pomoć, s tim da bi ovo praktično značilo ukidanje kolektivnih ugovora, što bi omogućilo poslodavcima da jednostrano ukinu određene naknade /materijalna prava iz kolektivnih ugovora,
- Privremeno suspendirao određene odredbe iz Zakona o radu tako što bi se omogućilo različito reguliranje prava na naknadu plate u slučaju prekida rada zbog epidemije COVID-19, tj. smanjenje iznosa naknade,
- Omogućio poslodavcima da jednostrano skrate radno vrijeme (a time i plate) jednostavnim dodavanjem aneksa u njihove ugovore o radu,
- Omogućio poslodavcima da organiziraju godišnji odmor bez prethodne najave u trajanju od 15 dana, a obaveza periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji rade u specifičnim uslovima rada bi takođe bila ukinuta,
- Omogućio poslodavcima da jednostrano odluče da organiziraju rad na dislociranom mjestu; i ne bi bilo sankcija za poslodavce koji su već organizirali rad od kuće, ali nisu osigurali zaštitu sigurnosti i zdravlja na radu,
- I na kraju, zakon bi ukinuo obavezu poslodavca da izvrši konsultacije sa radničkim vijećima prije donošenja takvih odluka.

Nakon brze i snažne reakcije članica EKS-a, SSSH i NHS, te uz punu podršku EKS-a (takođe i EPSU-a i MKS-a), vlada Hrvatske je ipak najavila odustajanje od ovih planova reformi.

Kada je riječ o javnom sektoru, Vlada je usvojila zaključak da će otvoriti pregovore sa socijalnim partnerima o iznosima koji će poslužiti kao osnov za obračun plate državnih službenika i namještenika u državnoj upravi, te drugih uposlenika u javnom sektoru.

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

Osim ovoga, pregovaraće o smanjenju drugih finansijskih prava garantiranih državnim i javnim službenicima u javnom sektoru važećim kolektivnim ugovorima.¹¹

- **Francuska:** Vlada Francuske je donijela niz uredbi kojima je dozvolila odstupanje od zakona o radu za sektore hrane, energije, transporta i logistike za (još nije određeno) vrijeme hitne situacije kako bi produžila radno vrijeme sa 48 sati/sedmično na 60 sati/sedmično, čime je smanjeno vrijeme odmora na 9 umjesto 11 sati, te suspendirala odmor nedeljom, tako da preduzeća mogu raditi sedam dana u sedmici, te je jednostrano izmjenila odredbu o 'RTT' (skraćivanje radnog vremena). Odstupanje od maksimalnog radnog vremena i odmora u ovoj mjeri predstavlja jasno kršenje MOR konvencija i Evropske socijalne povelje, te ugrožava zdravlje i sigurnost radnika, što je naročito problematično u ovoj krizi.¹² Osim toga, ove mjere nisu donesene zajedno sa dodatnim mjerama kojima bi se osnažila sigurnost na radu, bilo to u obliku dodatne sanitarne opreme ili mjera obezbjeđenja. Ovo je naročito tačno kada se radi o logistici i transportu, sektorima koji su naročito pogođeni lošim uslovima rada i radnim okruženjem. Transportni radnici dramatično trpe posljedice ove krize, jer vozači kamiona npr. nemaju mogućnost da se odmore ili čak da jedu tokom svog rada, zbog zatvaranja većine stanica na autoputevima koje pružaju usluge.

Kabinet ministara je u subotu 2. maja namjeravao usvojiti zakon kojim se produžava vanredno stanje za dodatna dva mjeseca, do 23. jula. Premijer Edouard Philippe je najavom u utorak 28. aprila tokom predstavljanja plana za ukidanje mjera pred Narodnom skupštinom objavio tekst u kom se predviđaju odredbe kojima će se ljudi moći staviti u izolaciju ako su zaraženi virusom, te stvarati baze podataka o pacijentima, čak onima koji bi mogli biti zaraženi virusom. Ali vlada je bila primorana da revidira svoju kopiju u posljednjih nekoliko sati zbog rizika da ove odluke mogu biti neustavne. Ako se ne vodi diskusija o produžetku stanja zdravstvene nesreće za dodatna dva mjeseca, što je jedna od hitnih mjera koju predlaže vlada, onda se postavlja pitanje poštivanja javnih sloboda. Član 2. preliminarnog nacrtu zakona predviđa da bi osoba za koju se testiranjem utvrdilo da je pozitivna na Covid-19 mogla biti poslana u izolaciju kući ili na za to predviđeno mjesto "u slučaju ponovljenog odbijanja ljekarskog nalaza za profilaktičku izolaciju", jer bi takvo ponašanje predstavljalo "ozbiljan rizik od širenja zaraze među ljudima". Sudija bi odredio mjeru samoizolacije na zahtjev regionalne agencije za zdravlje. Pod istim uslovima, osobe za koje su sumnja da su bile u kontaktu sa bolesnima bi takođe mogle biti smještene u karantin, što bi naredio upravni organ. Ove upravne policijske mjere su daleko restriktivnije od onih iz novembra 2015. koje su ugrađene u Zakon o vanrednom stanju u ime borbe protiv terorizma. U isto vrijeme, Ustavni sud je potvrdio mjeru kućnog pritvora bez nadzora sudske policije iz razloga što je mjera kućnog pritvora mogla trajati svega dvanaest sati dnevno. Moguća je naknadna revizija kod upravnog suda. Sada, u daleko težem režimu izolacije ili karantina to više nije pitanje "ograničena slobode", već je to "lišenje slobode" čiju

¹¹ Grgurev, I. (2020) COVID-19 i Zakon o radu: Hrvatska, u italijanskom e-žurnalu o Zakonu o radu, [Specijalno Covid-19 i Zakon o radu. Globalni pregled, izdanje 1, Tom. 13\(2020\)](#).

¹² O tome kako hitne mjere predstavljaju de facto odstupanje od EKLJP, vidjeti Sudre, F. (2020) [La mise en quarantaine de la Convention européenne des droits de l'homme](#), Les Club des Juristes, Blogpost 20/04/2020 i [La Convention EDH face au Covid-19 : dépasser les apparences](#), idem, Blogpost, 27/04/2020 (samo na francuskom jeziku).

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

procjenu opravdanosti može dati samo sudija. Vlada ovim pokušava da otpusti upravnog sudiju i dozvoli, u slučaju da se neka osoba ne slaže sa mjerom, ulaganje žalbe sudiji za određivanje pritvora i puštanja na slobodu (juge des libertés et de la détention (JLD)), istom sudiji koji rješava predmet određivanja pritvora osobi koja još uvijek nije oglašena krivom. Ova odredba je zabrinula akademske pravnike, ali i članove vladajućih i opozicionih partija. Još jedna odredba (član 6.) u tekstu zabrinjava, jer se stvara "informacioni sistem" u kom je moguće utvrditi identitet osoba koje su zaražene korona virusom "ili postoji vjerovatnoća da bi mogle biti", te osoba koje su bile u kontaktu sa njima. Ljekari će biti "na prvoj liniji odbrane" kod utvrđivanja takvih slučajeva, s obavezom da to prijave službi Medicare, koja će imati pomoć "brigada" zaduženih za izradu Excel dokumenata/spiskova, ili obavještanja osoba da je potrebno da se testiraju. Ova IT infrastruktura će takođe prikupljati informacije o "predloženoj ljekarskoj izolaciji" i podatke o rezultatima testiranja. Zakon daje ovlaštenje vladi da donese propis kojim će se uspostaviti ovaj "informacioni sistem". Sistem bi bio "centraliziran i na snazi godinu dana", iako produženje stanja zdravstvene nesreće (u ovom trenutku) predviđa ukupno dva mjeseca. Očekivalo se da će Senat raspravljati o ovom zakonu koji predlaže Vlada u ponedjeljak, 4. maja, a zatim pred Narodnom skupštinom, što je veoma kratka rok koji ne ide u prilog detaljnoj raspravi o takvim temeljnim pitanjima.¹³ Senat je odbio prijedlog zakona odmah nakon održane rasprave.

- **Mađarska:** Osim zakona koji je po hitnom postupku usvojen 10. marta 2020. s ciljem fleksibilizacije zakona o radu tokom krize pandemije, Mađarska je takođe 11. marta proglasila vanredno stanje s ciljem borbe protiv Covid-19. Četiri mađarske konfederacije sindikata (LIGA, MASZSZ, SZEZ i ÉSZT) su 21. marta izdale saopćenje za javnost o ovim vladinim mjerama, donesenim tokom proglašenog vanrednog stanja. Iako su sindikati pozdravili neke od navedenih mjera donesenih u svrhu očuvanja radnih mjesta, oni ipak izražavaju zabrinutost jer izmjene Zakona o radu neravnomjerno ugrožavaju zaposlene. Nova mjera koja propisuje da "Zaposleni i poslodavac mogu posebnim ugovorom odstupiti od odredbi iz Zakona o radu" u osnovi ukida cijeli Zakon o radu i nezavisne kolektivne ugovore. Za sindikate je takođe neprihvatljivo da je vlada donijela jednostrano takve odluke koje utiču na život radnika bez konsultacija sa socijalnim partnerima.¹⁴

Parlament Mađarske je napravio naredni korak 30. marta kada je dao saglasnost za zakon koji premijeru Orbanu osigurava mogućnost da produži vanredno stanje na neodređeno vrijeme, a da prije toga ne mora tražiti saglasnost Parlamenta, te da suspendira, donošenjem posebnih uredbi, određene zakone i da donese vanredne mjere u svrhu garancije "javnog zdravlja, sigurnosti građana i ekonomije". Takođe su predviđene zatvorske kazne za širenje "lažnih vijesti" o virusu i vladinim mjerama. Ovaj novi demarš vlade Mađarske je već snažno osudila generalni sekretar Vijeća Evrope Marija Pejčinović Burić, podsjećajući da "vanredno stanje na neodređeno vrijeme i bez kontrole ne može garantirati poštivanje osnovnih principa demokratije, te da hitne mjere

¹³ Le premier ministre, Edouard Philippe, et le ministre de l'éducation, Jean-Michel Blanquer, à l'Assemblée, le 29 avril, Sarah Belouezzane, Olivier Faye, Jean-Baptiste Jacquin et Alexandre Lemarié, Le Monde, 04/05/2020.

¹⁴ Za više detalja, vidjeti takođe Gyulavári, T. (2020) COVID-19 i Zakon o radu, u italijanskom e-žurnalu o Zakonu o radu, [Specijalno Covid-19 i Zakon o radu. Globalni pregled, Izdanje 1, Tom. 13\(2020\).](#)

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

koje ograničavaju temeljna ljudska prava moraju biti strogo proporcionalne prijetnji protiv koje se treba boriti." EKS je takođe izrazio svoju zabrinutost i o ovakom razvoju situacije obavijestio i premijera Orbana i (predsjednika) Evropske komisije naglašavajući da ovakav razvoj situacije naročito ugrožava položaj Mađarske u vezi njenog poštivanja i posvećenosti vrijednostima EU i sekundarnim zakonima (zapošljavanje) EU, te nekim MOR konvencijama i Evropskoj socijalnoj povelji Vijeća Evrope. EKS je takođe pozvao Komisiju da u potpunosti podrži član 7. postupka i pokrene hitnu akciju da se ospori hitni zakon pred Sudom pravde EU, da se odmah poveća kontrola kako Mađarska troši EU sredstva čime bi se osiguralo da se EU sredstva ne mogu zloupotrebjavati ili koristiti za jačanje demokratskog deficita, te da razmotri i pokrene hitnu istragu onoga što predstavlja jasan poziv poslodavcima da krše EU prava zapošljavanja.

Ovaj zakon je pokrenuo ogroman broj reakcija drugih država članica EU. U [diplomatskoj izjavi od 1. aprila, 17 država članica](#) (Belgija, Bugarska, Kipar, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Latvija, Litvanija, Luksemburg, Nizozemska, Portugal, Rumunija, Španija, Švedska) je podsjetilo da hitne mjere trebaju biti svedene na ono što je samo neophodno, da trebaju biti proporcionalne i privremene, da moraju biti predmet redovne provjere, te da moraju poštovati gorenavedene principe i obaveze iz međunarodnog prava. Podržale su inicijativu Evropske komisije da se prate hitne mjere i njihova primjena kako bi se osigurale i podržale temeljne vrijednosti Unije, te su pozvale Vijeće za opće poslove da razmotri ovo pitanje, kada to bude potrebno.

Potrebno je ukazati i na reakciju [Komiteta za građanske slobode, pravosuđe i unutrašnje poslove Evropskog parlamenta](#) od 24. marta u kojoj poziva Komisiju da "procijene da li [tada prijedlog] zakona poštuje vrijednosti ugrađene u član 2. Ugovora o Evropskoj uniji i podsjeti Države članice na njihovu odgovornost da moraju poštovati i štiti ove zajedničke vrijednosti". Nadalje, na svojoj [Plenarnoj sjednici od 17. aprila](#) kao i na sjednici Komiteta za građanske slobode od 23. aprila, razgovaralo se o hitnim mjerama usvojenim u Mađarskoj (i Poljskoj). Zastupnici u Evropskom parlamentu su iskazali svoju zabrinutost zbog koraka koje je poduzela vlada Mađarske kako bi na neodređeno vrijeme produžila vanredno stanje, da se upravlja uredbom bez vremenskog ograničenja, te da se oslabi nadzor parlamenta u vanrednim okolnostima. Pozvali su Evropsku komisiju da izvrši hitnu procjenu da li su usvojene hitne mjere u saglasnosti sa Ugovorima EU, te da upotrijebe sva raspoloživa sredstva EU kao i sankcije da riješi ovo teško i uporno kršenje, uključujući i budžetska sredstva. Vijeće mora staviti raspravu i proceduru vezanu za postupak člana 7. protiv Poljske i Mađarske na dnevni red.

Pred sami Uskrs, Vlada Mađarske je predložila nove izmjene i dopune oduzimanjem statusa "javnog službenika" (poznatog i kao "državni službenik) – kako je propisano posebnim Zakonom o radu Mađarske ('KJT') od radnika u kulturi (koji rade npr. u muzejima, bibliotekama, arhivima i javnim kulturnim institutima). Posljednjeg radnog dana, u 19:45 sati, pred Uskrs, sindikat KKDSZ (članica EPSU) je dobio ovaj zakon od nadležnog Ministarstva ljudskih resursa za konsultacije sa socijalnim partnerima. Ali, uslijedila su četiri državna praznika, a Ministarstvo je čekalo na mišljenje KKDSZ do 08:30 sati prvog radnog dana nakon Uskrsa. Ovo je **neprihvatljiv proces socijalnog**

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

dijaloga, a tokom uskršnjih proslava, KKDSZ, te pet drugih mađarskih konfederacija, članica EKS-a (SZEFE, ÉSZT, LIGA, MASZSZ, MOSZ) obratili su se Vladi za zahtjevom da se hitno održe pravi pregovori sa socijalnim partnerima. Strahuje se da će se isti pristup koristiti i za radnike u javnom sektoru. EPSU je izrazila svoju **zabrinutost** i premijeru Orbanu (kao i Evropskoj komisiji i Evropskom parlamentu) pozivajući na trenutno povlačenje ovog prijedloga i garancije prava na socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje u cijelom javnom sektoru.

Uredba Vlade broj 104/2020 (od 10. aprila 2020.) o izmjenama i dopunama Zakona o radu u okviru Akcionog plana za zaštitu ekonomije iz Uredbe Vlade broj 47/2020 (III. 18.) o hitnim mjerama koje su potrebne za ublažavanje negativnih uticaja pandemije virusa korone na nacionalnu ekonomiju daje sva ovlaštenja poslodavcima da jednostrano naredi 24-mjesečni radni okvir, dok se zabranjuju sva odstupanja kolektivnim ugovorom. Nove izmjene omogućavaju **poslodavcu da naredi referentni period (drugim riječima rezervirati radno vrijeme) za period od maksimalno 24 mjeseca (a referentni period određen prije stupanja na snabu uredbe se može produžiti za maksimalno 24 mjeseci)**. Referentni period koji je poslodavac do sada mogao jednostrano narediti je iznosio maksimalno 4, a u posebnim slučajevima 6 mjeseci. Duži referentni period – do 36 mjeseci – mogao bi se narediti samo na osnovu kolektivnog ugovora uz saglasnost sindikata. Ova mjera nadopunjuje prethodnu Uredbu Vlade o mjerama “za ublažavanje negativnih dejstava pandemije Covid-19 na nacionalnu ekonomiju” (18.3.), koja je suspendirala odredbu Zakona o radu “za vrijeme vanrednog stanja” – što je ugrožavalo zaposlene, a kolektivne ugovore ukidalo. Izmjene Zakona o radu su potkrijepljene argumetnom “da se propisi o zapošljavanju učine fleksibilnijim, kako bi se olakšali budući dogovori između zaposlenih i poslodavaca.” **Potrebno je naglasiti da je Vlada jednostrano donijela ova odluka, kao i prethodne, bez konsultacija sa sindikatima**, dok su poslovne organizacije uvijek bile pozivane da razgovaraju o izradi mjera. Sindikati u Mađarskoj su protestovali protiv ove odluke. **Nadalje, potrebno je naglasiti da Mađarska sada živi u vremenu ograničenih kolektivnih akcija (protesta, itd.), bez svrsishodnog socijalnog dijaloga, a na sceni su prisutni javni mediji koji isključivo podržavaju vladu (i veliki dio privatnih medija), što u svojoj ukupnosti znači da je tako malo onoga što sindikati mogu uraditi da se čuje njihovo mišljenje.**

- **Litvanija:** Naše članice EKS-a iz Litvanije, LPSS (LDS) “Solidarumas” i LPSK, obavijestile su EKS krajem marta o neprihvatljivim prijedlozima koji su nedavno na tripartitnom vijeću predložile organizacije poslodavaca o tome kako provoditi Zakon o radu tokom perioda karantina, čime bi se između ostalog značajno povećalo radno vrijeme, te omogućilo otpuštanje radnika bez isplate otpremnina.
 - Prijedlog poslodavaca za izmjene odredbi iz Zakona o radu u trajanju od 6 mjeseci, uključilo bi između ostalog:
 - suspezijsku zapljenu od radnika koji kasne sa plaćanjima, dok bi na snazi ostale samo odredbe o plaćanju zateznih kamata (član 147.);
 - uvođenje principa da bi svi zaposleni, bez obzira na radni staž, bili obaviješteni o prekidu ugovora o radu svega 14 dana prije otpuštanja (član 57.);

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

- odricanje od otpremine u iznosu 2 plate u slučaju otpuštanja radnika (član 57.). alternativna sugestija s tim u vezi je glasila: ostaviti ove odredbu na snazi, ali u tom slučaju, sve otpremine se trebaju financirati iz 'Fonda za dugoročne pogodnosti za rad' (lt. Ilgalaikio darbo išmokų fondas) ili iz drugih finansijskih sredstava koje osigurava državato;
 - omogućiti pravo poslodavcima da jednostrano promijene radno mjesto svojim uposlenciima (plate ostaju na istom nivou). Organizacije poslodavaca kažu da bi im ova izmjena omogućila da odrede alternativne zadatke umjesto da najave prekid rada (član 45);
 - omogućiti da radni dan traje do 12 sati (sporazum o dodatnom vremenu ili redovno prekovremeno nisu uključeni) a radna sedmica da se produži na 48 sati u prosjeku;
 - smanjiti trenutna ograničenja za potpisivanje ugovora o radu na neodređeno;
 - odrediti da novo skraćeno radno vrijeme može trajati 6 mjeseci (uz neke izuzetke);
 - omogućiti poslodavcima da naredi svojim zaposlenim da idu na godišnji odmor (nije potrebna njihova saglasnost); ovi zaposleni bi o tome bili obaviješteni svega 3 dana prije toga;
 - suspendirati obavezu poslodavaca da isplate otpremninu, ako zaposleni da otkaz tokom perioda prekida rada (član 56.). Alternativna sugestija je bila: ostaviti ovu odrebu na snazi, ali u tom slučaju naknada bi se trebala financirati iz 'Fonda za dugoročne pogodnosti za rad' ili iz drugih finansijskih sredstava koje osigurava država;
 - produžiti period isplate otpuštenih radnika za 30 dana (član 146.).
- **Poljska:** Jedna opća napomena je da u Poljskoj nije proglašeno vanredno stanje. Ovo je rezultat činjenice da vlada nastoji da održi predsjedničke izbore 10. maja (na ranije utvrđen datum), a Ustav Poljske zabranjuje održavanje izbora tokom ovakve situacije (vanredno stanje, primjene ratnih zakona ili stanja prirodne nesreće). To znači da su gorenavedeni akti "teoretski" usvojeni u uobičajenoj zakonodavnoj proceduri sa "uobičajenim" uključivanjem Sejma i Senata (prvi i drugi dom poljskog parlamenta), a trebali bi se konsultirati i sa Vijećem za socijalni dijalog (RDS) i socijalnim partnerima u zakonskim rokovima. Oba doma parlamenta održavali su vituelno svoje sjednice (online), često tokom noći i u pojednostavljenoj proceduri, što je brže moguće i bez otvaranja diskusije. Ni socijalni partneri ni RDS nisu pravilno uključeni niti su konsultirani u vezi ovih projekata, a naročito u takozvanom 'Štitu od Covid-19 Dva' (vidjeti niže).

Krajem marta, vlada je počela raditi na takozvanom "štitu od krize" koji je sadržavao niz rješenja za očuvanje finansijske likvidnosti preduzeća i minimalnog nivoa prihoda uposlenih. Prije predstavljanja prvog prijedloga, održane su konsultacije, video

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

konferencijom, sa predstavničkim organizacijama socijalnih partnera. Nakon prve faze konsultacija, vlada je predstavila pretpostavke “štita”, a ključna rješenja su između ostalog obuhvatala:

- Izmjene u Zakonu o javnim nabavkama koje propisuju obavezu obavještanja o uticajima okolnosti vezanih za pojavu COVID-19 o propisanom funkcioniranju ugovora, mogućnosti izmjene ugovora, neizvršenju naplate, uključujući kazni za neizvršenje ugovora, te izuzeću od novčanih kazni određenih na osnovu Zakona o kršenju discipline javnih finansija, odricanju od naplate.
- Za poslodavce koji uvode zadržavanje isplate ili skraćeno radno vrijeme u slučaju smanjenja ekonomskog prometa nakon COVID-19, subvencije do 50% minimalne plate za ugovor na puno radno vrijeme (u slučajevima kada je skraćeno radno vrijeme, ali ne više od 20% i ne manje nego 0,5 ugovora na puno radno vrijeme, subvencije će iznositi polovinu minimalne palte, ali ne više od 40% prosječne plate).
- Sufinansiranje dijela troškova za naknade uposlenim i doprinosa za socijalno osiguranje zbog pada ekonomskog prometa nakon pojave COVID-19 u periodu od 2 uzastopna mjeseca nakon 1. januara 2020.:
- Naknada za zadržavanje isplate, umanjenja za iznose poreza i socijalnih doprinosa:
- Za izvođače radova (na ugovorima o djelu) i samozaposlene – u iznosu od 80% minimalne plate ako je zarada pala za najmanje 15% u odnosu na prethodni mjesec, pod uslovom da je zarada za prethodni mjesec bila manje od 300% prosječne naknade,
- Za osobe sa pojednostavljenim sistemom plaćanja poreza (poreska kartica ili registrirani paušalni iznos poreske obaveze) koje su izezete od obaveze plaćanja PDV-a, u iznosu od 50% minimalne plate.
- Proširenje broja osoba koje uživaju pravo na naknadu za dodatnu njegu sa:
 - a. osiguranikom koji je izuzet od obaveze rada zbog potrebe pružanja lične njege osobi do 18 godina starosti sa teškim stepenom invaliditeta ili invaliditetom bilo kog stepena u slučaju zatvaranja instituta,
 - b. osobama koje se staraju o bolesnim, starijim, članovima porodice sa invaliditetom u slučaju zatvaranja institucija za dnevnu njegu.
- Povećanje osnovnog iznosa mjesečnog sufinansiranja naknada za zaposlene sa invaliditetom (sa 1.800 na 1.950 PLN u slučaju težeg oblika invaliditeta, sa 1.125 na 1.200 PLN za srednji stepen invaliditeta, pored osnovnog nivoa sa 600 na 1.200, i 900 PLN za ove dvije kategorije pojedničano).
- Omogućiti poslodavcima da koriste fleksibilnija pravila za određivanje radnog vremena svojih zaposlenih, te da izvrše izmjene uslova zapošljavanja s ciljem očuvanja radnih mjesta (ograničavanjem dnevnog i sedmičnog odmora bez

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

prekida, uvođenjem ekvivalenta sistema radnog vremena bez obaveze ispunjavanja zahtjeva iz Zakona o radu).

Nakon predstavljanja pretpostavki “štita”, vlada je pripremila nacrt, koji je upućen organizacijama socijalnih partnera na hitne konsultacije. NSZZ Solidarnosc je između ostalog izrazio zabrinutost u sljedećim ključnim oblastima:

1. Povećanje naknade za nezaposlene, naročito za one koji su ostali bez radnog mjesta zbog uticaja COVID-19, a platili su doprinose za socijalnu zaštitu, jer će naknada za zadržanu isplatu za samozaposlene i osobe na ugovoru o djelu biti veće od naknade za nezaposlene za one koji su u redovnom radnom odnosu,
2. Projektu nedostaje prijedlog o tome kako koristiti naknadu za bolovanje tokom perioda epidemije ili hitnog stanja, npr. u vezi sa karantinom,
3. Dječiji doplatak se treba proširiti i odobriti roditeljima sa djecom mlađom od 15 godina,
4. Podrška za radnike u domaćinstvima se takođe treba osigurati,
5. Iznos subvencija tokom pada ekonomske aktivnosti i iznos za sufinansiranje naknada tokom perioda smanjenog radnog vremena za period od 3 mjeseca će se primijeniti na oko 141.400 radnika. Doznačeni iznos nije dovoljan, jer je broj uposlenih obuhvaćen ovim rješenjem izuzetno mali.
6. Usvajanjem u zakonu dvodnog roka za zaključivanje dogovora ili ugovora, te odlučujući položaj poslodavca u slučaju propusta da se zaključi relevantni ugovor u propisanom roku navodi na zaključak da je samo virtuelna uloga sindikata u oblikovanju uslova i načinu rada tokom perioda prekida ekonomske aktivnosti i skraćivanja radnog vremena. Predloženi dvodnevni rok je sramotno kratak, neadekvatan težini odredbi koje se moraju urediti. Optimalno rješenje bi bio sedmodnevni rok.
7. Dato je izrazito negativno mišljenje o prijedlogu smanjenja dnevnog odmora sa 11 na 8 sati, te sedmičnog sa 35 na 32 sati, kao i o načinu kako je ovo uvedeno. Pozivajući se na metod uvođenja smanjenja dnevnog odmora bez prekida, uslijedilo je snažno protivljenje zbog činjenice da je poslodavcima dozvoljeno da predlože ovakvo rješenje. Pozivajući se na mogućnost zaključivanja ugovora o korištenju manje povoljnih uslova zapošljavanja za zaposlene u odnosu na ugovore o radu koji su potpisani sa ovim uposlenicima, potrebno je obratiti pažnju da ova odredba ne ukazuje na maksimalno trajanje ovakvih ugovora.
8. Kada je riječ o naknadi za zakašnjelu isplatu za osobe koje se bave nepoljoprivrednom ekonomskom aktivnošću i osobe koje rade na ugovoru o djelu, postoje sumnje u vezi uslova jer se može desiti da iz nekog drugog razloga ostanu izostavljeni iz socijalne zaštite. Čini se da pravo na naknadu zbog zakašnjele isplate treba vezati za pretpostavku nepostojanja drugih izvora prihoda za samozaposlene ili izvođače radova, na nivou koji ne prelazi određeni prag.

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

10. Sufinansiranje naknada se treba proširiti na velika preduzeća. Smanjenje nivoa produktivnosti će uticati i na ova preduzeća, tako da je teško opravdati njihovo izostavljanje iz programa.

11. Nema rješenja u programu za izuzeće od obaveze plaćanja poreza na dohodak za pomoć koju radnici dobiju od sindikata ili fondova za socijalnu pomoć preduzeća ili povećanja neoporezivog dijela s tim u vezi.

U vezi zakona od 31. marta, kao i narednog usvojenog 17. aprila, OPZZ je takođe dostavio svoje mišljenje. (Više informacija u narednom dopunjenom izvještaju)

Poljski Parlament 'Sejm' je 31. marta usvojio Zakon o specijalnim rješenjima vezanim za sprečavanje, protivmjere i borbu protiv Covid-19, kojim se teško ograničava nezavisnost socijalnih partnera. Vlada je u početku namjeravala usvojiti zakon kojim bi isključila sindikate iz zastupanja radnika ako, tokom krize, poslodavac planira dopuniti uslove zapošljavanja radnika. Nakon protesta sindikata, odredba je brisana iz nacrtu prije nego je zakon dostavljen parlamentu. Bez obzira na odbacivanje i protivljenje u Senatu, Sejm je usvojio izmjene i dopune kojim se **dozvoljava premijeru da raspusti članove Vijeća za socijalni dijalog** i zakon je istog dana stupio na snagu. Na zahtjev NSZZ Solidarność, predsjednik je obećao da će dostaviti odredbu o vijeću Ustavnom sudu da utvrdi da li je ona u skladu su Ustavom Poljske, ali ovaj Ustavni sud u potpunosti ovisi od vladajuće poljske partije PiS, koja imenuje gotovo sve sudije (u procesu koji ozbiljno kritikuje Evropska komisija). Do sada se ništa konkretno nije desilo. Dok član 85. omogućava premijeru da raspusti članove vijeća samo u vrijeme vanrednog stanja, član 46. dozvoljava da se to uradi u dvije okolnosti: ako su članovi Vijeća saradivali sa organima bezbjednosti iz doba komunizma u ranijem režimu ili ako se bave nezakonitim djelovanjem protiv vijeća tako da vijeće nije bilo u mogućnosti da vodi transparentan, materijalan i redovan socijalni dijalog između radnika i organizacija poslodavaca i vlade. Drugi, veoma neodređen i nedorečen razlog se stoga može koristiti da se smijene članovi koji ne podržavaju vladine politike. Grupa opozicionih parlamentaraca je u aprilu dostavila prijedlog da se revidira zakon i da se brišu odredbe o vijeću, ali je to proslijeđeno na prvo čitanje pred relevantnim odborom u Sejmu.

EKS članice iz Poljske smatraju da je ovo mogući kraj socijalnog dijaloga u Poljskoj. Nakon zajedničkih protesta i dopisa poljskih nacionalnih organizacija socijalnih partnera (uključujući svih EKS članica iz Poljske – Solidarność, OPZZ i FZZ Foruma sindikata), i Evropski socijalni partneri, EKS, Poslovna Evropa /*BusinessEurope*/, Ujedinjena mala i srednja preduzeća /*SMEunited*/ i Evropski centar poslodavaca i preduzeća /*CEEP*/ su 1. aprila poslali [zajednički dopis](#) predsjedniku i zamjenicima predsjednika Komisije, kao i Komesaru za radna mjesta i socijalna prava, te izrazili svoju zabrinutost i naglasili da autonomija socijalnih partnera predstavlja temelj socijalnog dijaloga, zagaraniranog u međunarodnom i evropskom pravu. Takođe su naglasili da je socijalni dijalog ključni instrument za borbu protiv ekonomskih i socijalnih posljedica Covid-19, te da vlade širom Evrope trebaju podržavati socijalne partnere ako žele uspjeti u ovim nastojanjima. EU socijalni partneri pozivaju Komisiju da otvori razgovore sa vladom Poljske s ciljem hitnog povlačenja ovih novih propisa.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

Nadalje, na svojoj [Plenarnoj sjednici od 17. aprila](#) kao i na sjednici Komiteta za građanske slobode od 23. aprila, razgovaralo se o hitnim mjerama usvojenim u Mađarskoj (i Poljskoj). Zastupnici u Evropskom parlamentu su iskazali svoju zabrinutost zbog odluka vlade Poljske da mijenja izborni zakon, koje smatraju nezakonitim, i organizira predsjedničke izbore tokom pandemije, što je u potpunosti protivno evropskim vrijednostima. Pozvali su Evropsku komisiju da izvrši hitnu procjenu da li su usvojene hitne mjere u saglasnosti sa Ugovorima EU, te da upotrijebe sva raspoloživa sredstva EU kao i sankcije da riješi ovo teško i uporno kršenje, uključujući i budžetska sredstva. Vijeće mora staviti raspravu i proceduru vezanu za postupak člana 7. protiv Poljske i Mađarske na dnevni red.

Zakonom od 9. aprila 2020., poznatim kao 'Štit od COVID-19 Dva' uvedena su rješenja za smanjenje zaposlenosti u državnoj službi i drugim jedinicima javne uprave, čime će potencijalno smanjenje zaposlenosti nastupiti bez učešća sindikata, jer je zakonodavac isključio upotrebu Zakona o kolektivnom tehnološkom višku (koji zahtijeva pregovore sa sindikatima kako bi se postigao dogovor o načinu i obimu kolektivnog tehnološkog viška). Ovaj propis između ostalog određuje da:

1. U slučaju negativnih ekonomskih dejstava COVID-19 koji prijete javnim finansijama države, Vijeće ministara, na prijedlog Šefa kabineta premijera, može donijeti pravilnik kojim će ograničiti troškove osoblja u državnoj službi i navedenim jedinicima državne uprave (poput ureda državne uprave u provincijama)

2. Troškovi osoblja se mogu smanjiti:

- prekidom ugovora o radu,
- uvođenjem manje povoljnih uslova rada (za vrijeme do kraja finansijske godine), odnosno smanjenjem plate,
- nezaključivanjem novog ugovora o radu po isteku ugovora o probnom radu ili na određeno vrijeme,
- smanjenjem radnog vremena uposlenika, koje automatski prati i smanjenje plate.

3. Zakon o kolektivnom tehnološkom višku ne primjenjuje se na procese koji se vode. Sindikati će biti upoznati sa smanjenjme troškova osoblja, te će moći dati svoje mišljenje u roku od samo 7 dana.

4. Odredbe iz Zakona o radu kojima se ograničava mogućnost prekida radnog odnosa (uz izuzetak onih koji se odnose na zaštitu materinstva) ne primjenjuju se na prekid radnog odnosa ili smanjenje plate.

5. Zaposlenici čiji se ugovor o radu prekida dobiće otpremninu (u iznosu jedne mjesečne plate ako je uposlenik radio u tom organu manje od 3 godine; dvije mjesečne plate ako je uposlenik radio u organu 3 do 10 godina; tri mjesečne plate ako je uposlenik radio u organu duže od 10 godina), ali uposlenici nemaju pravo na ponovno zapošljavanje (ovo pravo je sadržano u Zakonu o kolektivnom tehnološkom višku).

STANJE COVID-19 EKS IZVJEŠTAJI LJUDSKA PRAVA I COVID-19 7. MAJ 2020.

NSZZ Solidarność je zahtijevao povlačenje ovih odredbi, ukazujući između ostalog da su državnim službenicima već godinama zamrznute naknade, te da su već sada nenormalno male. Tekst Odluke je takođe ukazao da vlada doznačava sada ogromna finansijska sredstva za podršku samozaposlenih i osoba koje rade prema ugovorima o djelu, koji, za razliku od uposlenika, plaćaju ograničena sredstava za socijalnu sigurnost i u druge javne fondove. Stoga, prebacivanje tereta posljedica epidemije COVID-19 na državne službenike i uposlenike državne uprave, po njihovom mišljenju, društveno je neopravdano.

- **Portugal:** U portugalskoj objavi vanrednog stanja, koje je proglasio predsjednik Portugala, a koje potvrđuje vlada Socijalističke partije donošenjem Uredbe sa zakonskom snagom, predviđa se ograničenje temeljnih prava radnika. Nove mjere omogućavaju vladi premijera da ograniči kretanje ljudi, privremeno suspendira pravo na štrajk u vitalnim sektorima – kao što su jedinice zdravstvene njege, civilna zaštita, sigurnost i odbrana, te u 'ekonomskim sektorima koji su vitalni za proizvodnju i dostavu esencijalnih roba i usluga stanovništvu' – te zabrani proteste i društvene i religijske skupove. Trajanje Hitne uredbe je produženo 3. aprila za dodatnih 15 dana i sada sadrži još dva dodatna elementa: suspenzija prava na štrajk za sve vitalne javne službe i suspenzija prava na učešće u izradi novog zakona o radu (ugrađenog u Ustavu za sindikate i u Zakonu o radu za sindikate i organizacije poslodavaca), u mjeri u kojoj to pravo može odložiti stupanje na snagu hitnih zakonskih mjera donesenih u svrhe propisane ovom Uredbom. Ovaj zakon takođe omogućava prisilnu mobilizaciju radnika u javnom sektoru, naročito u zdravstvenom sektoru, kako bi se osnažila podrška u nekim sektorima. Takođe, na snazi je zabrana prekida ugovora o radu za zdravstvene radnike u nacionalnoj zdravstvenoj službi¹⁵. Organizacija UGT-P je javno izrazila svoju zabrinutost zbog suspendiranja prava na učestvovanje u izradi zakona o radu kako bi se spriječila zloupotreba i da se ne uruši mogućnost sindikata da utiče (prije i nakon donošenja) na nove zakone, koji se neprestano usvajaju. Ipak, tijelo za socijalni dijalog u praksi funkcioniра, i postoji neformalna komunikacija sa vladom, te smo uvjereni da čak i ako se suspendiraju neki formalni oblici, naš glas se ipak čuje. Takođe, kada

¹⁵ Slobodan prevod: *Nadležni javni organ može odrediti da se svaki zaposleni u javnom ili privatnom sektoru ili društvenom sektoru, bez obzira na tip ugovora o radu, mora staviti na raspolaganje službi, te ako je potrebno, početi obavljati zadatke na različitim mjestima, u različitim pravnim licima, te u uslovima i prema radnom vremenu koji se razlikuje od uslova iz važećeg ugovora o radu, odnosno, u slučaju radnika u zdravstvenom sektoru, zaštititi i civilnoj zaštiti, sigurnosti i odbrani, te drugim aktivnostima potrebnim za liječenje pacijenata, podršku ugroženom stanovništvu, starijim osobama, osobama sa invaliditetom, djeci i mladim izloženim riziku, u objektima kolektivnog stanovanja, domovima ili na ulici, prevenciju i borbu protiv širenja epidemije, proizvodnju, distribuciju i dopremanje esencijalnih roba i usluga, funkcioniranje vitalnih sektora ekonomije, kritičnih mreža i infrastrukture, te održavanje javnog reda i mira i demokratske vladavine prava, mogućnost prekida industrijskih odnosa ili kumuliranih funkcija između javnog i privatnog sektora može se ograničiti.*

Režim privremenog smanjenja uobičajenog perioda rada ili suspenzija ugovora o radu može se proširiti i pojednostaviti. Pravo radničkih komisija, sindikata i udruženja poslodavaca da učestvuju u izradi zakona o radu se obustavlja, u mjeri u kojoj to uživanje prava može odložiti stupanje na snagu hitnih zakonskih mjera donesenih u svrhe propisane ovom Uredbom. Pravo na štrajk se suspendira iz istog razloga da se ne ugrozi funkcioniranje kritične infrastrukture ili rad jedinica koje osiguravaju esencijalne zdravstvene i javne usluge, uključujući i ekonomskih sektora koji su vitalni za proizvodnju i dopremanje roba.

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

govorimo o ograničavanju prava na štrajk, to u praksi neće mnogo izmijeniti ono što već postoji, tako da se do sada nisu pojavili novi problemi jer sindikati u ovim sektorima, imajući na umu trenutnu situaciju, nisu ni pokrenuli bilo kakav štrajk, dok je štrajk radnika u javnom sektoru najavljen za 20. mart otkazan. Ali, EKS portugalske članice, CGTP-IN i UGT, obavijestile su nas da će budno pratiti kako se ove mjere provode u praksi jer je to izuzetno bitno u ovoj situaciji.

- **Rumunija:** Prema Predsjedničkoj uredbi od 16. marta 2020., da bi se spriječilo širenje COVID-19 i osiguralo upravljanje posljedicama, u odnosu na razvoj epidemiološke situacije, tokom vanrednog stanja, **sljedeća prava se ograničavaju**, proporcionalno stepenu zadovoljenja kriterija iz člana 4., stav 4. Uredbe: sloboda kretanja; pravo na porodični i privatni život; nepovredivost doma; pravo na obrazovanje; **sloboda okupljanja**; pravo na privatnu imovinu i **pravo na štrajk**.
- Putem [Hitne uredbe broj 34 od 26. marta 2020.](#) o izmjenama i dopunama Hitne uredbe Vlade broj 1/1999 o stanju opsade i vanrednog stanja, ubačen je novi član 33. stav 1. kojim se propisuje: *"Tokom stanja opsade i vanrednog stanja, pravna norma o transparentnosti odluka i socijanom dijalogu se ne primjenjuje prilikom izrade nacrtu normativnih akata kojim se propisuju mjere koje su na snazi tokom stanja opsade ili vanrednog stanja ili su posljedica proglašenja ovih stanja."* Za sindikate javnih službi (uključujući u zdravstvenom sektoru), ovo znači da od sredine aprila nema socijalnog dijaloga.
- **Turska:** Od početka aprila, predsjednik Recep Tayip Erdogan je uveo policijski sat tokom vikenda, koji počinje u petak i traje do nedelje. Najavio je 27. aprila da će u ponoć uoči 1. maja biti uveden još jedan u 31 provinciji u Turskoj (uključujući u Istanbulu i Ankari) s ciljem borbe protiv širenja virusa korone. Ovim je direktno zabranio obilježavanja i demonstracije u povodu 1. maja. Bez obzira na to, EKS članica DISK je organizirala simboličnu akciju sa vijencima ispred svoje zgrade, ali su zbog toga predsjednik, generalni sekretar i drugi delegati sindikata uhapšeni. **EKS** zahtijeva njihovo trenutno oslobađanje bez podizanja optužnice, poštivanje demokratskih prava i zaustavljanje uznemiravanja sindikata.

Osim toga, povećavaju se ograničenja **građanskih i političkih** temeljnih prava i sloboda širom Evrope. Zabrana okupljanja, putovanje uslovljeno odobrenjem, ograničeno kretanje osoba, upotreba dronova za praćenje prekršilaca, prikupljanje geolokacijskih podataka, upravljanje hitnim zakonima, itd. Stanje zdravstvene nesreće, ublaženo u nekoliko Država članica Evropske unije, predstavlja jasan test za ona temeljna prava i slobode, koja su u središtu naših demokratija.

- **Belgija:**
 - Manjinska vlada, mada uz podršku ogromne većine opozicije, može upravljati hitnim zakonima, bez propisanog uključivanja saveznog Parlamenta. Takođe, nije primjenljiva obavezna savjetodavna nadležnost Vrhovnog upravnog suda (Conseil d'Etat). Sve mjere manjinske vlade u ovom režimu mogu se kasnije osporavati pred sudovima. Koriste se dronovi (npr. u Briselu) za otkrivanje mogućih prekršilaca mjera izolacije, a operateri mobilne telefonije prate

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

mobilne telefone kako bi obavijestili javne organe o gustoći saobraćaja i kretanju osoba. Ovaj mandat hitnih ovlaštenja treba da se završi do kraja juna, a sve je veći broj poziva od vladajućih ali i opozicionih partija da se ovaj mandat ne obnavlja.

- Da bi se uspješno borili protiv širenja pandemije Covid-19, vlada Belgije je odlučila angažirati više od 2.000 takozvanih “pratilaca kontakata” (tj. osoba koje će pozivati osobe sa kojima su zaražene osobe bile nedavno u kontaktu) i da sve te podatke pohrani u centralnu bazu podataka. “Ligue des Droits de l’Homme” (Liga voor de Mensenrechten) je izrazila zabrinutost jer nije jasno koji podaci će se prikupljati, kako će se pohranjivati podaci ili koje druge (vladine) baze podataka će biti povezane sa ovom. Po mišljenju Komisije za lične podatke, podaci bi se morali brisati čim se završi kriza Covid-19, ali ova formulacija je dosta neprecizna (npr. ako virus nije poražen, da li je kriza gotova ili ne?), a regulatorni okvir u kojem funkcioniše cijeli mehanizam smatra se nedovoljno razvijenim.
- Sindikati u kojima se dominantno govori francuski jezik, SETCa, CGSP i CEN ozbiljno su kritizirali dvije Kraljevske uredbе koje su objavljene u Službenom glasniku početkom maja (ostaju na snazi do 31. decembra), gdje jedna dozvoljava guvernerima provincija da izdaju naredbe zdravstvenim radnicima da se moraju javiti na posao u slučaju velikog nedostatka osoblja. Sindikati su se takođe žalili zbog nedostatka konsultacija u vezi sa provedbom mjera.
- **Italija:** Telefonski operateri prate mobitele (npr. u Milanu) kako bi obavijestili organe vlasti o gustoći saobraćaja i kretanju osoba.

Primjeri uspješnih intervencija

U nekim državama ipak, nakon snažnih reakcija i intervencija parlamentaraca i sindikata, moglo bi se desiti da hitni zakoni/mjere neće imati tako pogubne posljedice na poštivanje ljudskih i sindikalnih prava:

- **Bugarska:** Predsjednik Roumen Radev (socijalista) uložio je veto na dio projekta, kojeg je usvojila konzervativna većina u Parlamentu, usvojenog u dijelu proglašenja vanrednog stanja, čime je zaustavljen prijedlog za pooštavanje sankcija za “širenje lažnih informacija”, kojim se predlagala zatvorska kazna od tri godine, a što je u konačnici moglo rezultirati samocenzurom stručnjaka, novinara, a i samih građana, uključujući i sindikata.
- **Danska:** Korekcije su bile takođe potrebne u dijelu gdje je hitni zakon propisao ovlaštenje policiji da uđe u domove građana, za koje se sumnja da su zaraženi, bez odobrenja sudije. Ovaj stav je izbrisan. Zakon ipak omogućava da se osigura njega, i pod pritiskom, osobama koje su zaražene virusom, a po potrebi da se izvrši vakcinacija cjelokupnog stanovništva. Dana 24. marta, Direkcija za sigurnost pacijenata, koja je pozivala građane da ukažu na sumnjivo ponašanje zaraženih osoba, odustala je od ove mjere nakon što je pretrpila velike kritike.
- **Norveška:** Dok je početni nacrt predviđao da vlada dobije pune ovlasti, u zakon, usvojen 21. marta, ugrađen je niz mjera zaštite poput toga da zakon ostaje na snazi

STANJE COVID-19

EKS IZVJEŠTAJI

LJUDSKA PRAVA I COVID-19

7. MAJ 2020.

mjesec dana, uz mogućnost produženja važenja. Sudski nadzor nad primjenom je ojačan; a još važnije, potrebna je samo trećina članova Parlamenta da se suprotstavi inicijativi vlade da se stavi van snage.